

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου
Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
Ένταξης»**

**Συγκριτική μελέτη Δυσλεξίας και Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής σε
μορφο-συντακτικό επίπεδο**

**Comparative Study of Dyslexia and Specific Language Impairment (SLI) on a
Morphosyntactical Level**

της
Κεσκινίδου Βασιλείας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή

1^η Επιβλέπουσα: ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ ΖΩΗ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Τ.Ε.Φ.
Δ.Π.Θ.

2^{ος} Επιβλέπων: ΓΑΛΑΝΤΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΤΔΕ Δ.Π.Θ.

3^η Επιβλέπουσα: ΔΟΣΗ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ,
ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Τ.Ε.Φ.- Δ.Π.Θ

Αθήνα/ Κομοτηνή, 2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την πάροδο των χρόνων όλο και πιο πολλοί μελετητές ασχολούνται με τον λόγο και τις διαταραχές του. Δύο από τις διαταραχές είναι η Δυσλεξία και η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ). Και οι δύο διαταραχές εμφανίζουν αποκλίσεις στις λεκτικές και μη λεκτικές ικανότητες. Η πρώτη εντάσσεται στις ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και ανάλογα με τις δυσκολίες του ατόμου, διαιρείται σε υποκατηγορίες. Οι δυσκολίες αφορούν τη φωνολογία, την κατονομασία/ταχεία ονομασία ερεθισμάτων (ΤΟΕ), τη δυσκολία στην ανάγνωση και την ορθογραφία, καθώς παρατηρείται και έλλειμμα στη μορφολογία και τη σύνταξη. Από την άλλη μεριά, η ΕΓΔ σχετίζεται με τον προφορικό λόγο, όμως έχει άμεση σχέση και με τον γραπτό. Τα άτομα με ΕΓΔ μπορεί να έχουν δυσκολίες σε διαφορετικά επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης με συχνότερη περίπτωση εμφάνισης του ελλείμματος στη φωνολογία και στη μορφοσύνταξη. Στην ΕΓΔ παρατηρούνται δυσκολίες στη μνήμη, αλλά και στον γραπτό λόγο (λ.χ. ορθογραφία).

Η παρούσα εργασία, μελετώντας τον γραπτό λόγο 2 παιδιών με Δυσλεξία και 2 με ΕΓΔ, 10 χρονών και 5 μηνών έως 12 χρονών και 1 μηνός, προσπαθεί να ερευνησει τις δυσκολίες τους, εστιάζει σε γραμματικά λάθη (λάθη μορφοσύνταξης) και σε λάθη γραμματισμού (λάθη στην ορθογραφία και στη γραπτή έκφραση), συγκρίνοντάς τα με τα γραπτά μαθητών αντίστοιχης λεκτικής ηλικίας, 8 χρονών και 5 μηνών έως 10 χρονών και 9 μηνών. Τέλος, θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε κατά ποσό αυτές οι δύο διαταραχές συγκλίνουν ή αποκλίνουν μεταξύ τους.

Λέξεις κλειδιά: Δυσλεξία, Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ), γραπτός λόγος, μορφολογία, σύνταξη, ορθογραφία

ABSTRACT

In recent studies, more and more researchers occupy themselves with speech and its disorders. Two of these are dyslexia and Specific Language Impairment (SLI), and both of them exhibit variations in terms of verbal and non-verbal skills. The first disorder is classified as a specific learning difficulties and, depending on the individual's difficulties, is divided into subcategories.

These disorders pertain to phonology, terminology/ rapid automatized naming (RAN), and difficulties in reading and spelling, whereas a deficit in morphology and syntax is also noticeable. On the other hand, individuals with SLI face problems not only with oral language, but also with written language. Individuals with SLI may exhibit different linguistic profiles depending on the deficit at different linguistic levels. More often is the deficit in phonology and morphosyntax. Difficulties are also observed in memory- and in written language (e.g. in spelling).

In the present study, the written samples two dyslexic children and two ones diagnosed with SLI, aged from 10 years and 5 months old to 12 years and 1 month old, are tested. The main aim of the study is to indicate grammatical (morphosyntactical) and literacy errors (i.e. errors in spelling and expression in written language) while comparing them with the written texts of age-matched and language-matched non-impaired children, aged from 8 years and 5 months old to 10 years and 9 months old. This comparison will allow us know whether these disorders share something similar or not.

Keywords: Dyslexia, Specific Language Impairment (SLI), written language, morphology, syntax, spelling

Βιβλιογραφία

- Αϊδίνης, Α. (2012). *Γραμματισμός στην πρώτη σχολική ηλικία: μια ψυχολinguιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Aguilar- Mediavilla, E., Sanz-Torrent, M. & Serra- Raventos, M. (2002). A comparative study of the phonology of pre-school children with specific language impairment (SLI), language delay (LD) and normal acquisition. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 16(8), 573-596.
- American Psychiatric Association. (2013). *Διαγνωστικά κριτήρια από DSM-5*. Αθήνα: Ιατρικές εκδόσεις Λίτσας.
- Αναστασίου, Α. (1998). *Δυσλεξία: Θεωρία και έρευνα-όψεις πρακτικής. Τόμος 1. Θεωρητικά, διαγνωστικά και ερευνητικά ζητήματα*. Αθήνα: Ατροπός.
- Bavin, E. L. (2015). *The Cambridge Handbook of children*. Second edition. Cambridge: University Press.
- Βαρβόγλη, Λ. (2007). *Τι συμβαίνει στο παιδί; Νευροεξελικτικές διαταραχές της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας: Μία νευροψυχολinguιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Βαρλοκώστα, Σ. (2017). Ψυχολinguιστικά ευρήματα για τους κλινικούς δείκτες πρώιμης διάγνωσης της ειδικής γλωσσικής διαταραχής. Στο Ράλλη, Α. Μ., Παληκάρá, Ο., *Αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή στα παιδιά και τους εφήβους: Θέματα οριοθέτησης, αξιολόγησης και παρέμβασης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Bishop, D. V. M. (1997). *Uncommon understanding. Development and disorders of language comprehension in children*. UK: Psychology Press.
- Bishop, D. V. M. & Snowling, M.J. (2004). Developmental Dyslexia and Specific Language Impairment same or different? *Psychological Bulletin*, 130 (6), 858- 886.
- Black, M. & Chiat, S. (2003). Noun-verb dissociations a multifaceted approach. *Journal of Neurolinguistics*, 16(2), 231-250.
- Βλασσοπούλου, Μ. & Αναγνωστόπουλος, Δ. Κ. (2012). Ειδική αναπτυξιακή διαταραχή του λόγου και της ομιλίας στην ενήλικη ζωή. *Ψυχιατρική*, 23, Π74-Π81.
- Βογινδρούκας, Ι., Οκαλίδου, Α. & Σταυρακάκη, Σ. (επιμ.). (2010). *Αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές: Από τη βασική έρευνα στην κλινική πράξη*. Αθήνα: Επίκεντρο.

- Βογινδρούκας, Ι., Πρωτόπαππας, Α. & Σιδερίδης, Γ. (2009). *Δοκιμασία Εκφραστικού Λεξιλογίου*. Κρήτη: Γλαύκη.
- Bourassa, D., Treiman, R. & Kessler, B. (2006). Use of morphology in spelling by children with dyslexia and typically developing children. *Memory & Cognition*, 34 (3), 703-714.
- Breadmore, H. L. & Carrol, J. M. (2015). Morphological spelling in spite of phonological deficits Evidence from children with dyslexia and otitis media. *Applied Psycholinguistics*, 37(6), 1439-1460. doi: 10.1017/S0142716416000072
- Γαβριηλίδου, Ζ. (2003). Φωνητική συνειδητοποίηση και άρθρωση παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Clahsen, H. & Dalalakis, J. (1999). Tense and agreement in Greek SLI: A case study. *Essex Research Reports in Linguistics*, 24, 1-25.
- Coelho, S., Albuquerque, C. P. & Simoes, M. R. (2013). Specific Language Impairment: A Neuropsychological Characterization. *paideia*, 23(54), 31-41.
- Connelly, V., Campbell, S., MacLean, M., & Barnes, J. (2006). Contribution of lower order skills to the written composition of college students with and without dyslexia. *Developmental neuropsychology*, 29(1), 175-196.
- Connelly, V., Dockrell, J. E., Walter, K., & Critten, S. (2012). Predicting the Quality of Composition and Written Language Bursts From Oral Language, Spelling, and Handwriting Skills in Children With and Without Specific Language Impairment. *Written Communication*, 29 (3), 278-302.
- Cook- Gumperz, J. (2008). Γραμματισμός και εκπαίδευση: μια αμετάβλητη εξίσωση. Στο J., Cook- Gumperz, *Η κοινωνική δόμηση του γραμματισμού*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Delage, H. & Durrleman, S. (2018). Developmental dyslexia and specific language impairment: distinct syntactic profiles? *Clinical Linguistics & Phonetics*, 32(8), 1-28. doi: 10.1080/02699206.2018.1437222
- Δημάκος, Ι. & Χέλμη, Μ. (2009). Γνώση, στάση και εκτίμηση της αποτελεσματικότητας στη γραπτή έκφραση μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες. *Ψυχολογία*, 16 (3), 422-438.
- Dockrell, E. J. & Connelly, V. (2009). The impact of oral language skills on the production of written text. *British Journal of Educational Psychology Monograph*, 6 (2), 45-62. doi: 10.1348/000709909X421919

- Dosi, I. (υπό έκδοση). *Aspectual and cognitive asymmetries in Greek-speaking children with SLI. Proceedings of the 23rd international Symposium on Theoretical and Applied Linguistics*. Thessaloniki: Aristotele University of Thessaloniki.
- Dosi, I. & Koutsipetsidou, E. C. (2019). Measuring linguistic and cognitive abilities by means of a sentence repetition task in children with developmental dyslexia and developmental language disorder. *European Journal of Research in Social Sciences*, 7 (4), 10-19.
- Δόση, Ι. & Κουτσιπετσιδου, Ε. Χ. (2017). *Γλωσσικό έλλειμμα στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή: Είναι θέμα μνήμης; 1^ο Επιστημονικό Συνέδριο Λογοθεραπείας*. Ιωάννινα: 2017.
- Doyle, J. (1996). *Dyslexia: an Introductory Guide*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Elliot, J. (2005). Dyslexia, Myths, and the feel-bad factor. *Times Educational Supplement*, (2), 18
- Θεοχαρίδου, Σ., Μακρής, Π., Τζούλης, Χ. & Μπαξεβανίδης, Κ. (2007). Αναγνωστική δυσλεξία- Αντιμετώπιση με υποστηρικτική τεχνολογία (περίπτωση παιδιού με αναγνωστική δυσλεξία). Στο Βλασσοπούλου, Μ., Γιαννετοπούλου, Α., Διαμαντή, Μ., Κιρπότην, Λ., Λεβεντή, Ε., Λευθήρη και συν., *Γλωσσικές Δυσκολίες και γραπτός λόγος στο πλαίσιο της σχολικής μάθησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Gargiulo, R. (2009). *Special education in contemporary society: An introduction to Excertionality*. London: Sage.
- Graham, S., & K. R. Harris, (2009). "Evidence-based writing practices: Drawing recommendations from multiple sources". In V. Connelly, A. L. Barnett, J. E. Dockrell & A. Tolmie (επιμ.) *Teaching and Learning Writing: British Journal of Educational Psychology*, Monograph Series II, 6, 95-111.
- Harley, A. T. (2001). *The Psychology of Language From Data to Theory*. New York: Psychology Press Ltd.
- Heward, W. L. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες. Μία εισαγωγή στην ειδική εκπαίδευση*. Επιμ. Α. Δαβάζογλου & Κ. Κόκκινος, Μετφρ. Χ. Λυμπεροπούλου. Αθήνα: Τόπος.
- Hickmann, M. (2003). *Children's Discourse: Person, Space and Time across Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hooper, S. R., Swartz C. W., Wakely, M. B., de Kruif, R. E. L. & Montgomery, J. W. (2002). Executive Functions in Elementary School Children With and Without Problems in Written Expression. *Journal of Learning Disabilities*, 35 (1), 57-68.
- Καβαλιώτης, Α. (2009). *Δυσλεξία και εκπαίδευση: Προσεγγίσεις και τεχνικές αντιμετώπισης*. Αλεξανδρούπολη: Πέλη.
- Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2005). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Kamhi, A. G. & Hinton, L. N. (2000). Explaining individual differences in spelling ability. *Topics in Language Disorders*, 20 (3), 37-49.
- Καραπέτσας, Α.Β. (1993). *Η δυσλεξία στο παιδί: Διάγνωση & Θεραπεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καρπαθίου, Ε. & Καρπαθίου, Σ. (1993). *Δυσλεξία*. Στο Καρπαθίου, Ε. & Καρπαθίου, Σ., *Κλινική Νευροψυχολογία- Νευρογλωσσολογία*. Αθήνα: Ελλην.
- Κάρτζια, Α. (2011). *Διαταραχές λόγου και Ομιλίας*. Μία χρόνια διαταραχή ή μια απλή καθυστέρηση στην επικοινωνία; Μικρά διαγνωστικά και θεραπευτικά βήματα. Θεσσαλονίκη: Μέθεξις.
- Konstantzou, K. (2015). Development of Grammatical Aspect in Specific Language Impairment Evidence from an Experimental Design with Video Stimuli. *Procedia Computer Science*, 65, 510-518.
- Κοσμίδου, Μ., & Κωνσταντίνου, Μ. (2011). *Νευροψυχολογία των μαθησιακών διαταραχών*. Αθήνα: Επιστημονικές εκδόσεις, Παρισιανού Α.Ε.
- Mackie, C. & Dockrell, J. E. (2004). The Nature of Written Language Deficits in Children With SLI. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 47 (6), 1469-1483.
- McCutchen, D. (1995). Cognitive processes in children's writing: Developmental and individual differences. In J. S. Carlson, & R. Calfee, (Eds.), *Issues in education*, 1 (2), 123–160. Greenwich, Connecticut: JAI Press Inc.
- Marshall, C. R. & van der Lely, H.K.J. (2009). Effects of word position and stress on onset cluster production Evidence from typical development, specific language impairment and dyslexia. *Language*, 85(1), 39-55.

Marshall, C. R. & van der Lely (2010). Irregular past tense forms in English how data from children with specific language impairment contribute to models of morphology. *Morphology*, 22, 121-141.

Marinis, T. & van der Lely, H. K. J. (2006). On- line processing of wh- questions in children with G-SLI and typically developing children. *International Journal of Language*, 42(5), 557-582.

Μαρίνης, Θ. (2008). Ανάπτυξη της σύνταξης και της μορφολογίας σε παιδιά με φυσιολογική ανάπτυξη και σε παιδιά με διαταραχές του λόγου. Στο Δ. Νικολόπουλος (επιμ.), *Γλωσσική ανάπτυξη και διαταραχές*. Αθήνα: Τόπος.

Μαρκοπούλου, Β. (2010). Ο ρόλος της Συντακτικής Πολυπλοκότητας στην Παραγωγή Ερωτηματικών Προτάσεων από Ελληνόφωνα Παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Στο Βογινδρούκας, Ι., Οκαλίδου, Α., Σταυρακάκη, Σ., *Αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές: Από τη βασική έρευνα στην κλινική πράξη*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Μάρκου, Σ., Ν. (1993). *Δυσλεξία. Αριστεροχειρία-Κινητική αδεξιότητα-Υπερκινητικότητα-Θεωρία-Διάγνωση και αντιμετώπιση με ειδικές ασκήσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Marshall, C., Marinis, T. & van der Lely, H. (2007). Passive verb morphology The effect of phonotactics on passive comprehension in typically developing and grammatical-SLI children. *Lingua*, 117, 1434-1447.

Martin, F., Claydon, E., Morton, A., Binns, S., & Pratt, C. (2003). The development of orthographic and phonological strategies for the decoding of words in children. *Journal of Research in Reading*, 26, 191-204.

Mastropavlou, M. (2006). The role of phonological salience and feature interpretability in the grammar of typically developing and language impaired children. PhD dissertation, Aristotle University of Thessaloniki.

Μαστροπαύλου, Μ., Κατσικά, Κ. & Παπαδοπούλου, Δ. (2010). Δείκτες Υπόταξης στην ΕΓΔ: Σύνδεσμοι και Συμπληρωματικοί Δείκτες. Στο Βογινδρούκας, Ι., Οκαλίδου, Α., Σταυρακάκη, Σ., *Αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές: Από τη βασική έρευνα στην κλινική πράξη*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Mastropavlou, M., Petinou, K., Tsimpli, I. A. & Georgiou, A. M. (2018). Morphophonology and compensation in specific language impairment:

Evidence from Standard Modern Greek and Cypriot Greek. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 33, 1-22. Doi: 10.1080/02699206.2018.1505956

Μαυρομάτη, Δ. (1995). *Η κατάρτιση του προγράμματος αντιμετώπισης της Δυσλεξίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Montgomery, J. W. (2003). Working memory and comprehension in children with specific language impairment: what we know so far. *Journal of Communication Disorders*, 36(2003), 221-231. doi: 10.1016/S0021-9924(03)00021-2

Μότσιου, Ε. (2014). *Εισαγωγή στην ανάπτυξη της γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Μπαιζάνης, Ν., Οικονόμου, Μ., Θελερίτης, Χ., Καρβουντζής, Σ., Παπαδημητρίου, Γ. Ν., Τσάλτα, Ε. & Παπαγεωργίου, Χ. (2016). Εκτίμηση της νοημοσύνης με τα τεστ Raven και WAIS σε ασθενείς με ψύχωση, *Εγκέφαλος*, 53, 67-75.

Νάνου, Α. (2005). *Εκπαιδευτικό πρόγραμμα ανάπτυξης του αφηγηματικού λόγου μέσω στρατηγικών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας που παρουσιάζουν αναπτυξιακές διαταραχές του λόγου*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Νικολόπουλος, Δ. (επιμ.). (2008). *Γλωσσική Ανάπτυξη και διαταραχές*. Αθήνα: Τόπος.
Norbury, C.F., Tomblin, J.B., & Bishop, D. V. M. (2013). *Κατανοώντας τις αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές: Από τη θεωρία στην πράξη*. Μτφρ. Μ. Κουλεντιανού. Αθήνα: Gutenberg.

Ξάνθη, Σ. (2015). Συγκριτική μελέτη παραγωγής γραπτών αφηγήσεων μέσω τεχνικών υψηλής καθοδήγησης σε μαθητές Δ'-ΣΤ' δημοτικού. *Διάλογοι! Θεωρία και Πράξη στις Επιστήμες της Αγωγής και Εκπαίδευσης*, 1, 104-124.

Παντελιάδου, Σ. (2011). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη: Τι και Γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Παντελιάδου, Σ. (2015). *Η αλφαβήτα που μπερδεύει: Κοντά στα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες*. Αθήνα: Καθημερινές εκδόσεις.

Παπαβασιλείου, Α. Σ. (2007). Αιτιοπαθογένεια των διαταραχών μάθησης. Στο Βλασσοπούλου, Μ., Γιαννετοπούλου, Α., Διαμαντή, Μ., Κιρπότην, Λ., Λεβεντή, Ε., Λευθήρη και συν., *Γλωσσικές Δυσκολίες και γραπτός λόγος στο πλαίσιο της σχολικής μάθησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

- Pennington, B. F. & Bishop D. V. (2009). Relations among speech, language and reading disorders. *Annual Review of Psychology* (60), 283-306.
- Poll, G. H., Betz, S. K. & Miller, C. A. (2010). Identification of clinical markers of specific language impairment in adults. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 53(02), 414-429. Doi: [10.1044/1092-4388\(2009/08-0016\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2009/08-0016))
- Pollak, J. & Waller, E. (1997). *Day-to-day dyslexia in the classroom*. London: Routledge.
- Πολυχρόνη, Φ. (2011). *Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες*. Αθήνα: Πεδίο.
- Πολυχρόνη, Φ. & Πρίντζη, Α. (2011). Σχολικές Παρεμβάσεις στις Μαθησιακές Δυσκολίες. Στο: Μ. Κωνσταντίνου & Μ. Κοσμίδου (επιμ.) *Νευροψυχολογία των Μαθησιακών Δυσκολιών*, 227-247. Αθήνα: Εκδόσεις Παρισιάνου
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2008). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες: Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Πόρποδας, Κ. (1997). *Δυσλεξία-Η ειδική διαταραχή στη μάθηση του γραπτού λόγου* (ψυχολογική θεώρηση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πόρποδας, Κ. (2002). *Η ανάγνωση: γνωστική ανάλυση, ψυχολογικοί παράγοντες, επίδραση της γλώσσας, μάθηση και διδασκαλία, εκπαιδευτικές προεκτάσεις και εφαρμογές*. Πάτρα: Αυτοέκδοση.
- Πόρποδας, Κ. (επιμ.). (2003). *Διαγνωστική αξιολόγηση και αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών στο δημοτικό σχολείο (Ανάγνωση, Ορθογραφία, Δυσλεξία, Μαθηματικά)*. Στο πλαίσιο της υλοποίησης του Έργου ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με θέμα: «Επιμόρφωση και Εξειδίκευση Εκπαιδευτικών και Στελεχών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες.
- Πρίντζη, Α., Πολυχρόνη, Φ. (2016). Η αντιμετώπιση των δυσκολιών στο γραπτό λόγο: Ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση. *Παιδαγωγικός λόγος*, 1, 153-174.
- Protopapas, A. & Parrila, R. (2019). Dyslexia: Still Not a Neurodevelopmental Disorder. *Brain Sci.*, 9(1),1-5. doi: [10.3390/brainsci9010009](https://doi.org/10.3390/brainsci9010009)

- Ράλλη, Α. Μ. & Παληκαρά, Ο. (2013). Διερευνώντας τη σχέση μεταξύ της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής και της δυσλεξίας: θεωρητικές και κλινικές προεκτάσεις. *Ψυχολογία*, 20 (3), 358-380.
- Ράλλη, Α. Μ. & Παληκαρά, Ο. (2017). *Αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή στα παιδιά και τους εφήβους: Θέματα οριοθέτησης, αξιολόγησης και παρέμβασης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Rastle, K., Tyler, L.K. & Marslen- Wilson, W. (2005). New evidence for morphological errors in deep dyslexia. *Brain and Language* 97, 189–199.
- Raven, J. C. (1995). *Coloured Progressive Matrices*. London: H. K. Lewis & Co. Ltd
- Raven, J. C. (2000). The Raven's Progressive Matrices: Change and Stability over Culture and Time. *Cognitive Psychology*, 41, 1–48. doi: 10.1006/cogp.1999.0735
- Reid, G. (2003). *Δυσλεξία: Εγχειρίδιο για ειδικούς*. Επιμ. Γ. Παπαδάτος. Μτφρ. Α.-Σ. Αντωνίου. Αθήνα: Επιστημονικές εκδόσεις, Παρισιανού Α.Ε.
- Reilly, J., Losh, M., Bellugi, U. & Wulfeck, B. (2004). "Frog, where are you?" narratives in children with specific language impairment, early focal brain injury and Williams syndrome. *Brain and Language*, 88, 229-247.
- Reuterskiold, C, Hansson, K & Sahlen, B. (2011). Narrative skills in Swedish children with language impairment. *Journal of communication disorders*, 44, 733-744.
- Richardson, F. & Thomas, M. S. C. (2015). Language development in genetic disorders. In Bavin, L, Naigles, R.L., *The Cambridge Handbook of Children Language-Reading disorders*. Cambridge: University Press.
- Riddich, B., Farmer, M. & Sterling, C. (1997). *Student and dyslexia: Growing up with specific Learning difficult*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Rispens, J. & Been, P. (2005). Subject-verb agreement and phonological processing in developmental dyslexia and specific language impairment (SLI) a closer look. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 42 (3), 293-305.
- Ρότσικα, Β. (2007). *Πως εμφανίζεται η διαταραχή του λόγου στο τεστ νοημοσύνης WISC-III*. Στο Βλασσοπούλου, Μ., Γιαννετοπούλου, Α., Διαμαντή, Μ., Κιρπότην, Λ., Λεβεντή, Ε., Λευθήρη και συν., *Γλωσσικές Δυσκολίες και γραπτός λόγος στο πλαίσιο της σχολικής μάθησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Scott, C. (1999). Learning to write. In H. Catts & A. Kamhi (Eds.), *Language and reading disabilities*. New York: Allyn & Bacon.

- Slavin, R. E. (2006). Εκπαιδευτική ψυχολογία: Θεωρία και πράξη. Επιμ. Κ. Κόκκινος, Μετφρ. Ε. Εκκεκάκη. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σμιθ, Ν. (2007). Γλωσσικές και γνωστικές δυσκολίες ελληνόφωνων παιδιών προσχολικής ηλικίας με ειδική γλωσσική διαταραχή (ΕΓΔ). Στο Βλασσοπούλου, Μ., Γιαννετοπούλου, Α., Διαμαντή, Μ., Κιρπότην, Λ., Λεβεντή, Ε., Λευθέρη και συν., *Γλωσσικές Δυσκολίες και γραπτός λόγος στο πλαίσιο της σχολικής μάθησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Snowling, M. & Stackhouse, J. (1996). *Dyslexia, Speech and language: A practitioner's Handbook*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Σπανούδης, Γ., Παπαδόπουλος, Τ. Κ. & Νατσόπουλος, Δ. (2010). Γραμματικές και Σημασιολογικές Διαταραχές των Παιδιών με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Στο Βογινδρούκας, Ι., Οκαλίδου, Α., Σταυρακάκη, Σ., *Αναπτυξιακές γλωσσικές διαταραχές: Από τη βασική έρευνα στην κλινική πράξη*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Στασινός, Δ. Π. (2003). *Δυσλεξία και σχολείο: Η εμπειρία ενός αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Stavrakaki, S. (2006). Developmental perspectives on specific language impairment: evidence from the production of wh-questions by Greek SLI children over time. *Advances in Speech-Language Pathology*, 8(4), 384-396.
- Σταυρακάκη, Σ., & Τσιμπλή, Ι. Μ. (2000). Διαγνωστικό Τεστ Γλωσσικής Νοημοσύνης για παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας: στάθμιση, στατιστική ανάλυση, ψυχομετρικές ιδιότητες. *Πρακτικά 8ου Συνεδρίου Λογοπεδικών*, (σελ. 95-106). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Stavrakaki, S. & van der Lely, H.K. J. (2010). Production and comprehension of pronouns by Greek children with specific language impairment. *British Journal of Developmental Psychology*, 28(1), 189-216.
- Stetter, M. E. & Hughes, M. T. (2010). Using story grammar to assist students with learning disabilities and reading difficulties improve their comprehension. *Education and Treatment of Children*, 33(1), 115-151.
- Στεφάνης, Κ., Σολδάτος, Κ. & Μαυρέας, Β. (Επιμ.μτφρ). (1997). *Ταξινόμηση ICD-10 ψυχικών διαταραχών και Διαταραχών της Συμπεριφοράς: Κλινικές περιγραφές και οδηγίες για τη διάγνωση*. Αθήνα: ΒΗΤΑ.

- Szukiel, B., Górska, M. & Kruk, U. (2017). *Differential Diagnosis of Specific Language Impairment- SLI*, 3, 5-10.
- Talli, I. (2010). *Linguistic abilities in developmental dyslexia and specific language impairment (SLI): A comparative and cross- linguistic approach*. Unpublished Doctoral Dissertation, Universite Paris Descartes & Aristotle University of Thessaloniki. Thessaloniki, Greece.
- Τάφα, Ε. (Επιμ.). (1997). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τερζή, Α. (2015). *Συγκριτική σύνταξη και γλωσσικές διαταραχές*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα, από www.kallipos.gr
- Thomson, J. (2005). Theme analysis of narratives produced by children with and without Specific Language Impairment. *Clinical linguistics & phonetics*, 19(3), 175-190.
- Thomson, M.E. & Watkins, E. J. (1998). *Dyslexia a teaching Handbook*. London: Whurr Publishers Ltd.
- Tigka, E. & Tsolaki, M. (2016). Pathogenetic mechanisms of dyslexia: a review. *Aristotle University Medical Journal*, 43(1), 9-14.
- Tomblin, B. J. (2015). Children with Specific Language Impairment (SLI). In Bavin, L, Naigles, R.L., *The Cambridge Handbook of Children Language- Reading disorders*. Cambridge: University Press.
- Torrance, M. & Galbraith, D. (2006). The processing demands of writing. In C. A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of writing research*. New York, NY: Guilford Publications
- Tsimpli, I. M. & Stavrakaki, S. (1999). The effects of a morphosyntactic deficit in the determiner system: The case of a Greek SLI child. *Lingua*, 108, 31-85.
- Τζιβνίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές Δυσκολίες. Διδακτικές Παρεμβάσεις*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά συγγράμματα και βοηθήματα. www.kallipos.gr
- Τζουριάδου, Μ., Βουγιούκας, Κ, Αναγνωστοπούλου, Ε. & Μενεξές, Γ. (2015). *Γνώσεις και απόψεις Ελλήνων εκπαιδευτικών για τη δυσλεξία. ΙΑ' Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας Α.Π.Θ.*, 175-203.

- Troia, G. A. (2006). Writing instruction for students with learning disabilities. In C. A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of writing research*, 324-336. New York, NY: The Guilford Press.
- van der Lely, H. K. J. (1997). Narrative discourse in Grammatical specific language impaired children a modular language deficit? *J. Child Lang*, *24*, 221-256.
- van der Lely, H. K. J. & Battell, J. (2003). Wh- movement in children with grammatical SLI a test of the RDDR hypothesis. *Language*, *79*(1), 153-181.
- van der Lely, H. K. J. & Christian, V. (1999). Lexical word formation in children with grammatical SLI a grammar-specific versus an input-processing deficit? *Cognition*, *75*, 33-63.
- van der Lely, H. K. J. & Howard, D. (1993). Children with specific language Impairment Linguistic Impairment or Short- Term Memory Deficit? *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, *36*, 1193-1207. doi: doi.org/10.1044/jshr.3606.1193
- van der Lely, H. K. J., Jones, M. & Marshall, C. R. (2007). Who did Buzz see someone? Grammaticality judgement of wh- questions in typically developing children and children with Grammatical-SLI. *Lingua*, *121*, 408-422.
- van der Lely, H. K. J. & Stollwerck, L. (1996). Binding theory and grammatical specific language impairment in children. *Cognition*, *62*, 245-290.
- van der Lely, H. K. J. & Ulmman, M. T. (2001). Past tense morphology in specifically language impaired and normally developing children. *Language and Cognitive Processes*, *16*, 177-217.
- Vandewalle, E., Boets, B., Boons, T., Ghesquiere, P. & Zink, I. (2012). Oral language and narrative skills in children with specific language impairment with and without literacy delay: A three-year longitudinal study. *Research in Developmental Disabilities*, *33*, 1857- 1870.
- Varlokosta, S., Nerantzini, M. & Papadopoulou, D. (2015). Comprehension asymmetries in language acquisition: a test for Relativized Minimality. *Journal of Child Language*, *42*, 618-661.
- William, G. J., Larkin, R. F. & Blaggan, S. (2013). Writing language skills in children with specific language impairment. *Journal of Communication Disorders*, *48*(2), 160-171.